

עורכים: פרופ' עפרה בנג'ו והראל חורב כרך 1, מהדורה מיוחדת מס' 2, 16 בינואר 2011

האם בירות בוערת?

פרופ' אייל זיסר

בשבוע שעבר הגישו נציגי חזבאללה ובעלי בריתה את התפטרותם מממשלתו של סעד אל-דין אל-חרירי. בכך ביקשו להביא לנפילת הממשלה ולהקמת ממשלה חדשה שתפעל לביטול בית הדין הבינלאומי (Special Tribunal for Lebanon) שהקים האו"ם לדון ברצח ראש הממשלה לשעבר רפיק אל-חרירי בפברואר 2005.

בעקבות ההתפטרות נקלעה המדינה למשבר פוליטי המאיים לשתק את המערכת הפוליטית שם ואולי אף לדרדר את לבנון למלחמת אזרחים מחודשת. ובכל זאת, חשוב להדגיש כי המהלך שנקטה חזבאללה יחד עם שותפיה היה מהלך פוליטי המוגבל לפי שעה למסדרונות הפרלמנט והממשלה. בניגוד לאירועי מאי 2008 אין מדובר כאן במהלך כוחני של השתלטות אלימה של חזבאללה על בירות, וממילא, אין מדובר עדיין בהפעלת כוח ובחיסול יריבים פוליטיים. חזבאללה נרתעת באופן ברור מלדרדר את לבנון אלי עימות או אף מלחמה והדבר נובע, בראש ובראשונה, מחשש שתואשם באחריות למלחמת אזרחים חדשה - דבר שיכתים את דמותה המוכתמת גם כך. אחרי הכל, היא הקפידה לטעון במשך שנים שהנשק שהבריחה בהיקפים גדולים לתוך המדינה מיועד להגנת לבנון מפני ישראל ולא לשימוש כנגד לבנונים אחרים.

מזה קרוב לשנה מבקש נצראללה למנוע בכל מחיר את הגשת כתב האישום נגד חזבאללה, ואולי אף נגדו באופן אישי, בשל מעורבותו האפשרית ברצח אל-חרירי. בתחילה ניסה להטיל את האחריות לרצח על ישראל ונקט בשורה של גילויים, סנסציונים לכאורה, אודות פעילות המודיעין הישראלי בלבנון. הוא ניסה להוכיח בכך כי לישראל יד ורגל בכל הנעשה בלבנון ולכן אך טבעי הוא שידה הייתה גם ברצח. אלא שההצגה התקשורתית הזו לא הועילה לו והאשמת ישראל לא שכנעה את מרבית הלבנונים. מאחר שכך, הפנה את זעמו נגד בית הדין הבינלאומי וטען כי מדובר בבית דין פוליטי ומוטה הנשלט בידי ארצות הברית. אף כאן לא נחל הצלחה והאשמותיו נדחו על ידי מרבית הציבור המוסיף להמתין לפרסום כתב האישום בפרשה, תוך מתן אמון בחקירת בית הדין. נצראללה דורש שממשלת לבנון תתנער מבית הדין ותתייצב לצד חזבאללה ותנקה אותו מכל אשמה. ברור שיש לדבר משמעות מיוחדת נוכח העובדה שבראשות ממשלת לבנון עומד לא אחר מאשר בנו של רפיק אל-חרירי המנוח. אם הבן, סעד אל-דין, ינקה את רוצחי אביו אין כתב הגנה טוב יותר בעבור חזבאללה.

בשלב זה מסרב אל-חרירי להיענות לדרישת חזבאללה. אך אפשר שבסופו של דבר, ובלחץ האירועים, יתרצה וייכנע. בכל מקרה את שלו השיג: הוא עמד, כמעט לבדו, מול לחצי חזבאללה, גרר את העניין חודשים רבים ובעצם איפשר בכך את פרסום כתב האישום. איש בלבנון אינו מצפה אל נכון כי אל-חרירי יעמוד עד הסוף המר בפני חזבאללה, שכן יחסי הכוחות ברורים ובידי חזבאללה היכולת להשתלט על המדינה אם רק ירצה בכך. לפיכך, כניעה של אל-חרירי לדרישת חזבאללה לא תחשב כתבוסה. מבחינה זו יש במשבר כדי לחזק משמעותית את מעמדו של אל-חרירי בקרב העדה הסוניית בלבנון. זו רואה בו עתה את מנהיגה והיורש בלתי מעורער לאביו. יש להניח כי בימים הקרובים יישא וייתן עם חזבאללה ואפשר שאף יגיע עמה להסכם פשרה שיהיה בו משום קבלה של דרישותיה. מכל מקום, מבחינת אל-חרירי החשוב הוא שכתב האישום יפורסם ושהכל בלבנון ומחוצה לה ידעו מי עמד מאחורי רצח אביו.

מבחינה זו הפסידה חזבאללה את המערכה כבר בתחילתה. דבר לא יעצור כיום את בית הדין מלפרסם כתב אישום, העשוי, על פי דיווחים עיתונאיים, לכלול האשמות חמורות נגד התנועה, או לכל הפחות נגד בכירים בה. גם אם בלחץ איומיו של נצראללה תסיר ממשלת לבנון את חסותה מבית הדין ותתנער ממנו, יוסיף זה עדיין לפעול מכוח הסמכות שהוענקה לו בידי מועצת הביטחון של האו"ם. אין להניח כי ימנע מלפרסם כתב אישום נגד חזבאללה או נצראללה, אם אכן יגיע למסקנה שיש בידו הוכחות הקושרות אותם לרצח. מנגד, יש להכיר בכך שגם אם יתפרסם כתב אישום שכזה, אין כל דרך מעשית ליישמו ולקיים משפט בו יושבו ראשי חזבאללה על ספסל הנאשמים. ככלות הכול, צה"ל לא הצליח במהלך מלחמת לבנון השנייה להכריע את התנועה, ואין לצפות שיעשו זאת מיליציות לבנוניות שכוחן נופל עשרת מונים מכוחה. מרבית בני העדה השיעית עודם תומכים בחזבאללה בה הם רואים את מגינתם ואת הגוף היחיד הדואג לאינטרסים שלהם ויש להניח שהם יוסיפו לתמוך בה גם אם תוכח מעורבותה ברצח אל-חרירי.

לכן, מימדי המשבר אליו נקלעה לבנון מוגבלים מלכתחילה. ברי כי אין אפשרות למנוע את פרסום כתב האישום נגד חזבאללה, אך בה בעת ברי שאין אפשרות להביא את הארגון ואת מנהיגיו למשפט אם יוגש כתב אישום שכזה. אשר להסלמה אפשרית של המצב, נראה כי איש - לרבות נצראללה המתנהג כאילו אצבעו מצויה כבר בשמורת ההדק - איננו רוצה במלחמת אזרחים נוספת שאת מחירה ישלמו סונים ושיעים גם יחד. לכל ברורה גם רתיעת חזבאללה מלהשתלט על לבנון. אומנם מבחינה צבאית היא מסוגלת לכך, אך יום אחרי שתעשה כן יהפכו כוחותיה לצבא כיבוש, בדיוק כפי שקרה בשעתו לצה"ל או לצבא סוריה, וגם היא תאלץ להתמודד עם גרילה וטרור בהשראת אל-קאעידה וארגונים סונים אחרים.

חזבאללה ואל-חרירי משחקים, אפוא, משחק פוליטי שבו השאלה היא מי ימצמץ ראשון. ככל הנראה יהיה זה אל-חרירי, אך זאת רק אחרי שימצה את הרווחים הפוליטיים האפשריים מבחינתו במשבר זה. ובכל זאת, גם אם המשבר הנוכחי יסתיים בפשרה לבנונית טיפוסית שתשדרג את מעמד חזבאללה במדינה, הרי שהמתח בין הסונים לשיעים, לצד בעיות יסוד אחרות, יוותר בעינו וימתין למשבר הבא. כאמור, איש איננו רוצה במלחמת אזרחים מחודשת. אך במציאות של מדינה חלשה הנעדרת ממשלה או צבא יעילים, שבה עושה חזבאללה ככל העולה על רוחה, קשה יהיה בסופו של דבר למנוע התפרצות או אף התלקחות של משבר נוסף.